

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД

практики застосування Верховним
Судом норм про субсидіарну
відповідальність у справах
про банкрутство
(актуальна судова практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за січень 2018 року – квітень 2020 року

Згідно з приписами частини першої статті 619 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) договором або законом може бути передбачена субсидіарна (додаткова) відповідальність іншої особи поряд із відповідальністю основного боржника як різновид цивільно-правової відповідальності.

Норма про субсидіарну відповідальність за доведення до банкрутства вже існувала в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство). Зокрема, в частині п'ятій статті 41 цього Закону зазначалося, що ліквідатору суб'єкта господарювання-банкрута надано право заявляти вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір додаткової відповідальності третіх осіб за зобов'язаннями боржника визначається як різниця між сумою вимог кредиторів, включених до реєстру, та ліквідаційною масою банкрута. Законодавцем передбачено право ліквідатора заявити вимоги щодо покладення на учасників (засновників) боржника – юридичної особи субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у разі порушення щодо боржника справи про банкрутство з вини його засновників (учасників), у тому числі з вини керівника боржника, від управлінських рішень яких залежить процес здійснення боржником господарської діяльності та його звітування перед контролюючими органами щодо фінансового стану підприємства.

Зазначений Закон втратив чинність з введенням в дію Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ), частиною другою статті 61 якого визначено, що під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявляти вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають змогу іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями. Стягнені суми включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані лише для задоволення вимог кредиторів у порядку черговості, встановленому цим Кодексом.

Положення частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство та частини другої статті 61 КУзПБ є тотожними, тому наведена в огляді судова практика застосування норм про субсидіарну відповідальність у справах про банкрутство наразі є актуальною.

Субсидіарна відповідальність – це додаткова відповідальність осіб, які разом з боржником відповідають за його зобов'язаннями у випадках, передбачених, зокрема, Законом про банкрутство

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою ліквідатора ТОВ «СВ Альтера» постанову Північного апеляційного господарського суду від 03.06.2019 та ухвалу Господарського суду міста Києва від 04.03.2019 у справі № 910/21232/16 про банкрутство ТОВ «СВ Альтера» і прийняв постанову про їх скасування та направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду міста Києва надійшла заява ліквідатора ТОВ «СВ Альтера» про покладення на попередніх учасників банкрута, попереднього директора товариства та теперішнього учасника та директора банкрута субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями банкрута на загальну суму 10 303 136,05 грн.

Заява ліквідатора мотивована, зокрема, тим, що за результатами проведеної інвентаризації активів боржника, за рахунок яких було б можливо задовольнити кредиторські вимоги на загальну суму 10 303 136,05 грн (кредитори – ДПІ у Печерському районі ГУ ДФС у м. Києві та ГУ ДФС у м. Києві), виявлено не було. З аналізу фінансово-майнового стану ТОВ «СВ Альтера» за три роки перед порушенням справи про банкрутство видно, що підприємство боржника навмисно доведено до банкрутства і наявні ознаки фіктивного банкрутства.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, в задоволенні заяви ліквідатора відмовлено з мотивів ненадання ліквідатором будь-яких належних та допустимих доказів, які свідчили б про вчинення попередніми учасниками банкрута, теперішнім учасником, колишнім керівником боржника дій, що призвели до банкрутства ТОВ «СВ Альтера».

Судові рішення мотивовані існуванням визначених ліквідатором боржника обставин, з якими чинне законодавство пов'язує можливість покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на його засновника з огляду на ухвалення Ніжинською міською радою рішень, що мали на меті передачу активів боржника іншій юридичній особі для того, щоб після порушення справи про банкрутство на ці майнові активи не було звернено стягнення для задоволення вимог кредиторів боржника, та створили умови (зокрема, рішення про припинення права на земельну ділянку боржника), за яких боржник став неплатоспроможним та був визнаний банкрутом у цій справі. Відмова у покладенні субсидіарної відповідальності на виконавчий комітет Ніжинської міської ради мотивована невстановленням обставин вчинення цією особою дій, спрямованих на доведення боржника до банкрутства.

ОЦІНКА СУДУ

За змістом статті 41 Закону про банкрутство субсидіарна відповідальність – це додаткова відповідальність осіб, які разом з боржником відповідають за його зобов'язаннями у випадках, передбачених, зокрема, цим Законом.

Суди першої та апеляційної інстанцій, залишаючи без задоволення заяву ліквідатора щодо покладення на учасників та керівників боржника – ТОВ «СВ Альтера» субсидіарної відповідальності у зв'язку з недоведеністю та відсутністю вироків у кримінальних справах щодо таких осіб про встановлення в їх діях (бездіяльності) кримінального правопорушення не врахували наведених положень Закону про банкрутство, внаслідок чого дійшли передчасних висновків про відсутність підстав для відмови у задоволенні зазначеної заяви ліквідатора банкрута.

Так, судами попередніх інстанцій не було належним чином перевірено, чи були дії (бездіяльність) попередніх учасників банкрута, попереднього директора товариства теперішнього учасника і директора банкрута спрямовані на фінансове погіршення стану підприємства боржника. Зокрема, судами не з'ясовано, чи подавалася керівником товариства фінансова та податкова звітність, а також не перевірено, як з кінця I півріччя 2014 року здійснювалася господарська діяльність ТОВ «СВ Альтера» і чи не призвели дії (бездіяльність) зазначених осіб до стійкої неплатоспроможності боржника та до відсутності у нього будь-яких активів на час проведення ліквідаційної процедури для задоволення вимог конкурсного кредитора – органу державної фіскальної служби в загальному розмірі 10 303 136,05 грн.

На суди попередніх інстанцій покладался обов'язок перевірити доводи ліквідатора банкрута щодо умисного доведення ТОВ «СВ Альтера» його учасниками та керівниками до банкрутства, протиправного виведення активів та безпідставного ухилення від сплати податків, а також заперечення попередніх учасників банкрута, попереднього директора товариства, теперішнього учасника та директора банкрута проти цього.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.10.2019 у справі № 910/21232/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85211413>

Виключно ліквідатор наділений правом заявляти вимоги до третіх осіб, які відповідно до Закону про банкрутство несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою ГУ ДФС у Харківській області ухвалу Господарського суду Харківської області від 16.07.2019 та постанову Східного апеляційного господарського суду від 28.11.2019 у справі № 922/2391/16 про банкрутство ТОВ «Компанія «Опціон» і прийняв постанову про залишення їх без змін.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Харківської області надійшла заява ГУ ДФС у Харківській області про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями ТОВ «Компанія «Опціон» на його засновників та керівника і стягнення з них солідарно на користь ТОВ «Компанія Опціон» 1 092 248,04 грн.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні заяви ГУ ДФС у Харківській області відмовлено повністю.

Судові рішення мотивовані тим, що суб'єктний склад осіб, наділених правом заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, чітко встановлений Законом про банкрутство, згідно з яким наявність такого права є лише у ліквідатора боржника. Під час ліквідаційної процедури кредитор має право звернутися до ліквідатора для вирішення питання субсидіарної відповідальності осіб за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, а також зі скаргами на дії ліквідатора. У матеріалах справи відсутній аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «Компанія «Опціон» за три роки до дати порушення справи про банкрутство. Оскільки підприємство тривалий час перебувало на стадії припинення та не здійснювало господарської діяльності з 2013 року, виявити ознаки дій приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства є неможливим. ГУ ДФС у Харківській області не доведено розміру заявленої до стягнення суми.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою.

Верховний Суд визнав правильним висновок судів попередніх інстанцій про те, що суб'єктний склад осіб, наділених правом заявляти вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, чітко визначений Законом про банкрутство. Коло осіб, які мають право на подання відповідної заяви, чинним законодавством звужено виключно до ліквідатора. Отже, із заявою про покладання субсидіарної відповідальності на засновників боржника та його керівника у цій справі звернулася особа, яка згідно з приписами статті 41 Закону про банкрутство не наділена таким правом.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.02.2020 у справі № 922/2391/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87623740>

Заява про покладення субсидіарної відповідальності може бути подана ліквідатором до суду в разі, коли буде встановлена недостатність майна боржника для повного задоволення вимог кредиторів

КГС ВС переглянув за касаційними скаргами ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 ухвалу Господарського суду Житомирської області від 23.04.2019 та постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 02.08.2019 у справі

№ 906/904/16 про банкрутство ТОВ «Староолександрівка» і прийняв постанову про їх скасування в частині покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на ОСОБА_1 з направленням справи в цій частині на новий розгляд до суду першої інстанції; в іншій частині оскаржені судові рішення залишив без змін.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Житомирської області надійшла заява ліквідатора ТОВ «Староолександрівка» про покладання на ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 та ТОВ «Шпат-Агро» субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника і стягнення з них солідарно на користь ТОВ «Староолександрівка» коштів у сумі 2 567 502,09 грн.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, задоволено заяву ліквідатора боржника про покладання на керівників та учасників ТОВ «Староолександрівка» субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства.

Судові рішення мотивовані доведенням факту, що дії керівників та учасників ТОВ «Староолександрівка» були спрямовані на завдання шкоди кредиторам, що в подальшому призвело до невиконання грошових зобов'язань і, як наслідок, до банкрутства боржника.

ОЦІНКА СУДУ

Субсидіарна відповідальність у справах про банкрутство є самостійним цивільно-правовим видом відповідальності, який покладається на засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника, за наявності підтвердження вини названих осіб у доведенні юридичної особи (боржника у справі про банкрутство) до стану неплатоспроможності.

Субсидіарна відповідальність у справах про банкрутство є самостійним цивільно-правовим видом відповідальності, оскільки законодавство не пов'язує можливості покладення на третіх осіб субсидіарної відповідальності в порядку частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство з наявністю вироку у кримінальній справі щодо таких осіб про встановлення в їх діях (бездіяльності) кримінального правопорушення. У цьому випадку особи згідно зі спеціальним приписом Закону про банкрутство притягуються до цивільної відповідальності у формі солідарного стягнення.

При цивільно-правовій відповідальності особа, яка є відповідачем, повинна доказати відсутність своєї вини.

З викладеного можна дійти висновку, що після визнання боржника банкрутом, за наявності ознак доведення до банкрутства юридичної особи – боржника, погашення заборгованості банкрута є неможливим внаслідок дій та (або) бездіяльності засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають змогу іншим чином визначати його дії, доки такі особи не доведуть протилежного.

Водночас у частині другій статті 41 Закону про банкрутство визначено, що одним із повноважень ліквідатора у справі про банкрутство є аналіз фінансового стану банкрута.

Слід зазначити, що можливістю подання в межах справи про банкрутство заяви до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, наділений виключно ліквідатор банкрута.

Тож виявлення наявності ознак доведення до банкрутства юридичної особи – боржника покладено саме на ліквідатора банкрута, що пов'язано з виконанням ним повноважень, визначених статтею 41 Закону про банкрутство.

Частина п'ята статті 41 Закону про банкрутство не встановлює ознак доведення до банкрутства, які можуть стати підставою для покладення субсидіарної відповідальності на засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника.

Саме детальний аналіз ліквідатором фінансового стану банкрута у поєднанні з дослідженням ним підстав виникнення заборгованості боржника перед кредиторами у справі про банкрутство дозволить ліквідатору банкрута виявити наявність чи відсутність дій засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника, щодо доведення до банкрутства юридичної особи.

Відповідно до абзацу другого частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство в разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями.

Отже, заява про покладення субсидіарної відповідальності може бути подана ліквідатором до суду у разі, коли буде встановлена недостатність майна боржника для повного задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство. Ліквідатор за наявності ознак банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, для забезпечення реалізації принципу безсумнівної повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі подає таку заяву не раніше ніж після завершення реалізації об'єктів ліквідаційної маси та проведення розрахунків з кредиторами в результаті здійснення такої реалізації у ліквідаційній процедурі за недостатності повного погашення кредиторської заборгованості банкрута.

Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою.

Аналіз встановлених судами попередніх інстанцій фактичних обставин дозволяє дійти висновків про набуття коштів заінтересованими особами стосовно боржника без відповідних правових підстав; розірвання договорів оренди землі в поєднанні з тим, що основним видом діяльності боржника є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур з метою

отримання прибутку в порядку, передбаченому законодавством, а головним засобом виробництва у сільському господарстві є земля, за наявності зобов'язань боржника щодо поставки зерна майбутнього врожаю є тими діями, що стали причиною для виникнення заборгованості у ТОВ "Староолександрівка" і, як наслідок, неплатоспроможності зазначеного товариства; ОСОБА_2 та ОСОБА_3 у період набуття коштів заінтересованими особами стосовно боржника та у період розірвання договорів оренди землі були тими особами, які мали можливість давати обов'язкові для боржника вказівки чи мали змогу іншим чином визначати його дії.

Погодившись висновками судів попередніх інстанцій про наявність правових підстав для покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями ТОВ «Староолександрівка» на ОСОБА_1 та ОСОБА_2, Верховний Суд визнав передчасними рішення судів щодо вимог до ОСОБА_3 через ненадання належної оцінки аргументам ОСОБА_3 про те, що вона не мала можливості провести розрахунки з кредиторами ще до вступу її на посаду керівника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.10.2019 у справі № 906/904/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85617441>

Протиправне виведення з обігу підприємства-боржника коштів, що призвело до неспроможності виконання ним своїх грошових зобов'язань, є підставою для покладення на керівника цього підприємства субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою ОСОБА_1 постанову Одеського апеляційного господарського суду від 13.07.2017 та ухвалу Господарського суду Херсонської області від 28.03.2017 у справі № 923/862/15 про банкрутство ПП «Золото ланів» і прийняв постанову про залишення їх без змін.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Херсонської області надійшла заява ліквідатора ПП «Золото ланів» про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на ОСОБА_1, яка у період з 14.07.2011 по 02.12.2012 виконувала обов'язки директора і бухгалтера цього підприємства, у зв'язку з доведенням підприємства до банкрутства через неправомірне виведення активів боржника.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, вимоги ліквідатора банкрута про покладення субсидіарної відповідальності на ОСОБА_1 задоволено, стягнуто з ОСОБА_1 на користь боржника 9 591 305,00 грн.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що у період з 14.07.2011 по 02.12.2012 директором та бухгалтером ПП «Золото ланів» була ОСОБА_1. У період з 25.07.2011 по 13.09.2011 ОСОБА_1 зняла готівкові кошти на загальну суму 9,07 млн грн із призначенням платежу «видача готівки на закупівлю с/г продукції». Сільськогосподарська продукція не була закуплена, кошти на рахунки підприємства не повернуті.

За результатом проведеної 17.07.2012 перевірки ДПІ у м. Херсоні встановлено порушення підприємством вимог податкового законодавства України та винесено податкове повідомлення-рішення про стягнення з підприємства 9 601 936,68 грн штрафних санкцій. Зазначені обставини стали наслідком дій посадових осіб банкрута, у тому числі ОСОБА_1, що виявилось у штучному збільшенні податкового кредиту шляхом документування безтоварних операцій, безпідставному перерахуванні коштів за недійсними угодами на користь третіх осіб, що мало систематичний характер.

Вироком Суворовського районного суду м. Херсона від 22.11.2012 директору підприємства – ОСОБА_1 було заборонено протягом року (з 02.12.2012 по 02.12.2013) займатися організаційно-розпорядчою та фінансово-господарською діяльністю. Однак у період з 04.12.2012 по 31.05.2013 ОСОБА_1, незважаючи на заборону, встановлену вироком суду, що набрав законної сили, вивела з обігу належні банкруту кошти на суму 742 740 грн. Усього ОСОБА_1 протиправно вивела з обігу підприємства кошти на суму 15 789 686 грн, що призвело до неспроможності підприємства виконати свої господарські зобов'язання в розмірі 9 555 254 грн, які визнані у цій справі як вимоги кредитора та витрати судової процедури.

Задовольняючи заяву ліквідатора про покладення субсидіарної відповідальності на ОСОБА_1, суди попередніх інстанцій виходили з того, що зазначена особа протиправно вивела з обігу підприємства кошти на суму 15 789 686 грн, що призвело до неспроможності підприємства виконати свої господарські зобов'язання в розмірі 9 555 254 грн.

ОЦІНКА СУДУ

Частиною першою статті 2 Закону про банкрутство визначено, що провадження у справах про банкрутство регулюється цим Законом, Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України), іншими законодавчими актами України. Згідно з частиною першою статті 619 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) договором або законом може бути передбачена поряд із відповідальністю боржника додаткова (субсидіарна) відповідальність іншої особи.

Таким законом, який передбачає поряд із відповідальністю боржника додаткову (субсидіарну) відповідальність іншої особи, є Закон про банкрутство.

Зокрема, частиною п'ятою статті 41 цього Закону регламентовано, що під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями.

Оскільки судами попередніх інстанцій встановлено, що під час ліквідаційної процедури виявлено відсутність коштів на рахунках боржника та активів банкрута, а майнові активи підприємства були відчужені в результаті рішень та дій керівника цього підприємства і господарська діяльність підприємства припинена у незаконний спосіб, Верховний Суд визнав обґрунтованим висновок судів першої та апеляційної інстанцій про задоволення заяви ліквідатора і покладення субсидіарної відповідальності на керівника підприємства у зв'язку з доведенням до банкрутства підприємства.

Водночас Верховний Суд зазначив, що чинне законодавство України не пов'язує можливості покладення субсидіарної відповідальності на відповідних осіб згідно з частиною п'ятою статті 41 Закону про банкрутство з обов'язковою наявністю вироку (вироків) щодо таких осіб.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.01.2018 у справі № 923/862/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72008724>

У разі доведення обставин того, що стан неплатоспроможності боржника – комунального підприємства настав унаслідок передачі його активів іншій юридичній особі, на власника боржника (орган місцевого самоврядування) та орган управління майном (виконавчий комітет) може бути покладена субсидіарна відповідальність за зобов'язаннями такого боржника

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою Каховської міської ради ухвалу Господарського суду Херсонської області від 13.11.2017 та постанову Одеського апеляційного господарського суду від 20.03.2018 у справі № 923/1297/14 про банкрутство КП «Наш дім» і прийняв постанову про залишення їх без змін.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Херсонської області надійшла заява ліквідатора КП «Наш дім» про покладення субсидіарної відповідальності на засновника боржника – Каховську міську раду Херсонської області та його орган управління майном – виконавчий комітет Каховської міської ради і стягнення солідарно з них 2 565 652,11 грн у зв'язку з доведенням до банкрутства КП «Наш дім».

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, заяву ліквідатора КП «Наш дім» задоволено повністю, стягнуто з Каховської міської ради та з виконавчого комітету Каховської міської ради на користь КП «Наш дім» кошти в сумі 2 565 642,11 грн.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що КП «Наш дім» зареєстровано як суб'єкт підприємницької діяльності виконкомом Каховської міської ради 11.12.2002, воно є юридичною особою та суб'єктом банкрутства. Засновником цього підприємства виступає орган місцевого самоврядування – Каховська міська рада. КП «Наш дім» створене на підставі рішення Каховської міської ради від 30.10.2002 № 82/8 «Про створення комунальних підприємств».

Станом на 04.04.2011 КП «Наш дім» мало податковий борг на суму 687 193,12 грн, а з 14.09.2011 на підставі рішення Каховської ОДПІ майно боржника

перебувало у податковій заставі, що зобов'язувало боржника та його власника вжити певних заходів для недопущення банкрутства.

Рішенням Каховської міської ради Херсонської області від 26.01.2012 № 398/23 як власником майна вирішено передати з балансу КП «Наш дім» на баланс КП «Каховська керуюча компанія» комунальне майно, яке належало КП «Наш дім» на праві повного господарського віддання.

Вилучивши з господарського відання та передавши усе майно від боржника до іншої юридичної особи, власник не вирішив питання про правонаступництво особи, яка отримала майнові активи боржника. Отже, кредиторська заборгованість боржника КП «Наш дім» залишилася без майнового забезпечення.

25.10.2012 Каховська міська рада Херсонської області прийняла рішення № 601/33 про надання згоди на порушення справи про банкрутство КП «Наш дім», зазначивши, що підприємство визнається власником, неспроможним виконати свої грошові зобов'язання зі сплати податкового боргу. Каховській ОДПІ надано згоду звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство підприємства.

Постановою місцевого господарського суду від 30.01.2015 у цій справі встановлена нездатність боржника відновити свою господарську діяльність у зв'язку з припиненням підприємницької діяльності, відсутністю матеріальної бази та трудових ресурсів для підприємництва. Господарським судом введена ліквідаційна процедура.

Постановою Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 28.05.2012, залишеною в силі ухвалою Одеського апеляційного адміністративного суду від 14.08.2012, частково задоволено позов Каховської міжрайонної прокуратури, визнані незаконними та скасовані пункти 2–4 рішення Каховської міської ради від 26.01.2012 № 398/23 «Про передачу комунального майна комунального підприємства «Наш дім» на баланс КП «Каховська керуюча компанія» в частині майна, яке перебувало в податковій заставі відповідно до актів опису майна Каховської ОДПІ Херсонської ОДПС.

Проте Каховська міська рада Херсонської області після визнання частково недійсним рішення від 26.01.2012 про вилучення від боржника майнових об'єктів майнові активи, що були виведені з володіння боржника, не повернула, коштів для задоволення вимог кредитора – Каховській ОДПІ не надала.

ОЦІНКА СУДУ

Висновки судів попередніх інстанцій щодо необхідності задоволення заяви ліквідатора КП «Наш дім», покладення субсидіарної відповідальності на власника боржника – Каховську міську раду та орган управління майном – виконавчий комітет Каховської міської ради у зв'язку з доведенням до банкрутства КП «Наш дім» і стягнення з них суми зобов'язань КП «Наш дім» є законними та обґрунтованими з огляду на таке.

Каховська міська рада як власник і засновник боржника та виконавчий комітет Каховської міської ради як орган управління майном боржника приймали рішення, що мали на меті передати майнові активи боржника іншій юридичній особі

для того, аби після порушення справи про банкрутство на такі майнові активи не було звернуто стягнення для задоволення вимог кредиторів. При цьому вони створили умови, за яких боржник став неплатоспроможним та був визнаний банкрутом.

Відповідно до висновку Головного територіального управління юстиції у Херсонській області від 21.04.2017 наявні ознаки фіктивного банкрутства, а також доведено, що стан неплатоспроможності боржника настав унаслідок передачі (вилучення) активів боржника на баланс іншого новоствореного комунального підприємства.

Посилання скаржника на необґрунтованість зазначеного висновку Головного територіального управління юстиції у Херсонській області, адже, на його думку, висновок про доведення боржника до банкрутства може бути зроблений лише у кримінальному провадженні, правомірно відхилено судами попередніх інстанцій, оскільки чинне законодавство України не пов'язує можливості покладення субсидіарної відповідальності на відповідних осіб згідно з частиною п'ятою статті 41 Закону про банкрутство з обов'язковою наявністю вироку (вироків) щодо таких осіб.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.10.2018 у справі № 923/1297/14 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77748628>

Аналогічна правова позиція викладена у постановах Верховного Суду від 30.01.2018 у справі № 923/862/15, від 28.08.2018 у справі № 927/1099/13.

Покладення на орган місцевого самоврядування субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями створеного ним комунального підприємства, що є боржником і здійснює господарську діяльність без мети одержання прибутку на основі матеріальної бази, яка не є його власністю та не включається до ліквідаційної маси в разі його банкрутства, є одним із способів захисту інтересів кредиторів суб'єкта некомерційної господарської діяльності

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою Ніжинської міської ради Чернігівської області ухвалу Господарського суду Чернігівської області від 27.03.2019 та постанову Північного апеляційного господарського суду від 26.06.2019 у справі № 927/1124/16 про банкрутство КП «Ніжинське муніципальне підприємство благоустрою» і прийняв постанову про залишення їх без змін.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Чернігівської області надійшла заява ліквідатора КП «Ніжинське муніципальне підприємство благоустрою» про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на його власника – Ніжинську міську раду та орган, уповноважений управляти майном боржника, – виконавчий комітет Ніжинської міської ради і стягнення солідарно з Ніжинської міської ради та виконавчого комітету Ніжинської міської ради на користь боржника 1 613 140,13 грн.

Заява мотивована тим, що засновник боржника – Ніжинська міська рада та орган, уповноважений управляти майном боржника, – виконавчий комітет Ніжинської міської ради своїми діями та рішеннями створили умови, за яких комунальне підприємство стало неплатоспроможним та було визнано банкрутом. На підставі рішень власника майна боржника всі належні йому майнові активи були вилучені, господарська діяльність припинена. Тобто відбулося умисне банкрутство, спричинене цілеспрямованими діями власника майна та органу управління майном боржника, що завдало істотної майнової шкоди інтересам держави, суспільства та інтересам кредиторів, що охороняються державою.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, заяву ліквідатора боржника задоволено частково, стягнуто з Ніжинської міської ради на користь боржника 1 613 140,13 грн; у задоволенні вимоги про покладення субсидіарної відповідальності в частині стягнення з виконавчого комітету Ніжинської міської ради 1 613 140,13 грн відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ

Нормами ГК України визначено регулювання діяльності комунальних некомерційних підприємств аналогічно до діяльності державних казенних підприємств, без наділення зазначених суб'єктів повною самостійною відповідальністю у відносинах з третіми особами.

Суд звернувся до правової позиції Великої Палати Верховного Суду, викладеної в постанові від 04.09.2018 у справі № 5023/4388/12.

При вирішенні спору у цій справі Велика Палата Верховного Суду врахувала висновки Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема, щодо субсидіарної відповідальності муніципального органу (органу місцевого самоврядування) за зобов'язаннями муніципального підприємства. У рішення у справі "Єршова проти Російської Федерації" (пункт 62) ЄСПЛ, враховуючи публічний характер діяльності підприємства, істотний ступінь контролю за його майном з боку муніципальних органів влади і їх рішень, які мали наслідком передачу майна і подальшу ліквідацію підприємства, дійшов висновку про те, що підприємство не було наділене достатньою організаційною та управлінською незалежністю від муніципальних органів влади. Отже, незалежно від статусу підприємства як самостійної юридичної особи муніципальна влада і, відповідно, держава мають бути в межах Конвенції визнані відповідальними за діяльність і бездіяльність підприємства.

Відповідно до частини третьої статті 77 ГК України орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, здійснює контроль за використанням та збереженням належного підприємству майна і має право вилучити у казенного підприємства майно, яке не використовується або використовується не за призначенням, та розпорядитися ним у межах своїх повноважень.

Зазначеною нормою ГК України передбачено, що казенне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями лише коштами, що перебувають у його розпорядженні. У разі недостатності таких коштів держава в особі органу, до сфери

управління якого входить підприємство, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями казенного підприємства.

Згідно з частиною першою статті 78 ГК України комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління.

Частиною третьою цієї статті ГК України встановлено, що майно комунального унітарного підприємства перебуває у комунальній власності і закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання (комунальне комерційне підприємство) або на праві оперативного управління (комунальне некомерційне підприємство).

Збитки, завдані комунальному унітарному підприємству внаслідок виконання рішень органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, підлягають відшкодуванню зазначеними органами добровільно або за рішенням суду (частина дев'ята статті 78 ГК України).

Суд дійшов висновку про субсидіарну відповідальність органу місцевого самоврядування за зобов'язаннями створеного ним комунального підприємства, яке є боржником у розумінні Закону про банкрутство, оскільки здійснення господарської діяльності комунальним некомерційним підприємством без мети одержання прибутку на основі матеріальної бази, яка не є його власністю та не включається до ліквідаційної маси в разі банкрутства цього підприємства, зумовило для законодавця через механізм, закріплений у статтях 77, 78 ГК України, врегулювати спірні правовідносини та захистити у такий спосіб інтереси можливих кредиторів суб'єкта некомерційної господарської діяльності.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про покладення на Ніжинську міську раду (як засновника та власника переданого до активів боржника майна) субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника, ураховуючи встановлені судами обставини щодо ухвалення Ніжинською міською радою в період, коли у боржника вже існували невиконані зобов'язання перед його кредиторами, рішень про безоплатну передачу активів боржника іншій юридичній особі з метою уникнення звернення стягнення на ці майнові активи для задоволення у разі порушення справи про банкрутство боржника вимог кредиторів боржника, а також створення Ніжинською міською радою своїми рішеннями (у тому числі про припинення права на земельну ділянку боржника) умов, за яких боржник став неплатоспроможним та визнаний банкрутом у цій справі.

Окрім того, Верховний Суд відхилив аргументи скаржника про недоведеність здійснення засновником або його керівниками саме умисних дій через відсутність доказів притягнення винних осіб саме до кримінальної відповідальності та відповідного висновку державного органу з питань банкрутства, оскільки чинне законодавство не пов'язує можливості покладення на третіх осіб субсидіарної відповідальності в порядку частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство з наявністю вироку у кримінальній справі щодо цих осіб про встановлення в їх діях (бездіяльності) кримінального правопорушення. У цьому випадку особи згідно

зі спеціальним приписом Закону про банкрутство притягуються до цивільної відповідальності у формі стягнення.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 29.10.2019 у справі № 927/1124/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85470725>

Невиконання міською радою як засновником боржника – комунального підприємства обов'язку передбачити можливість настання негативних для нього наслідків у зв'язку з вилученням у нього майна та вчинити встановлені законом заходи щодо запобігання банкрутству боржника свідчить про наявність вини міської ради у формі простої необережності і, як наслідок, підстав для покладення на неї субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою Барської міської ради постанову Північно-західного апеляційного господарського суду від 05.11.2019 у справі № 902/318/16 про банкрутство Барського комунального підприємства теплових мереж «Бартеплокомуненерго» і прийняв постанову про залишення її без змін.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Вінницької області надійшла заява ліквідатора Барського комунального підприємства теплових мереж «Бартеплокомуненерго» про покладання субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на його власника – Барську міську раду та стягнення з неї на користь боржника коштів у розмірі 7 618 207,63 грн.

Заява мотивована тим, що Барська міська рада як власник та засновник боржника прийняла рішення про передачу всіх майнових активів боржника іншій юридичній особі, чим позбавила боржника майна, за рахунок якого він мав отримувати прибуток та розраховуватися з кредиторами, однак не вирішила питання про правонаступництво цієї особи після боржника, чим були створені умови, за яких боржник став неплатоспроможним та був визнаний банкрутом.

Ухвалою місцевого господарського суду від 03.09.2019 у задоволенні заяви ліквідатора відмовлено з огляду на те, що під час процедури розпорядження майном не було встановлено, у тому числі за результатами аудиторської перевірки, обставин доведення боржника до банкрутства, вчинення незаконних дій, зокрема щодо незаконності рішення, ухваленого відповідно до закону та в межах повноважень Барської міської ради (що встановлено в рішенні в іншій справі), не надано доказів доведення вини Барської міської ради внаслідок ухвалення нею рішення від 30.07.2012. Заборгованість перед ініціюючим кредитором виникла за постачання газу за договорами, укладеними в період з жовтня 2012 року по квітень 2013 року, але не внаслідок передачі активів боржника за рішенням від 30.07.2012.

Постановою суду апеляційної інстанції ухвалу місцевого господарського суду скасовано та ухвалено нове рішення про задоволення заяви ліквідатора і стягнення з Барської міської ради на користь боржника 7 618 207,53 грн з мотивів існування визначених ліквідатором боржника підстав, з якими чинне законодавство пов'язує

можливість покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на його засновника.

ОЦІНКА СУДУ

Неможливість здійснення господарської діяльності комунальним комерційним підприємством задля одержання прибутку через вилучення за рішенням власника майна, за рахунок якого комунальне комерційне підприємство може отримувати прибуток, але яке не є його власністю та не включається до ліквідаційної маси в разі банкрутства цього підприємства, за умови, що власник (засновник) не визначив для боржника інших способів та засобів отримання прибутку або джерел погашення заборгованості перед кредиторами, зумовлює для законодавця через механізм, закріплений у положеннях частини першої статті 619 ЦК України, частини першої статті 215 ГК України та частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство, необхідність врегулювати спірні правовідносини та захистити у такий спосіб інтереси кредиторів суб'єкта комерційної господарської діяльності.

Зважаючи на встановлені судами обставини стабільного та послідовного збільшення зобов'язань боржника перед кредитором за укладеними між ними договорами купівлі-продажу природного газу після вилучення у боржника за рішенням Барської міської ради всього майна, за рахунок якого він здійснював свою виробничу діяльність, у тому числі отримував прибуток; відсутність інших об'єктів, які підлягають включенню до ліквідаційної маси боржника та за рахунок яких можливе задоволення вимог кредиторів, внаслідок чого різниця між ліквідаційною масою в 0 грн 00 коп. та визнаними у справі кредиторськими вимогами становить всю визнану судом у справі суму кредиторських вимог до боржника – 7 618 207,53 грн; бездіяльність Барської міської ради стосовно боржника через невизначення для нього після вилучення майна інших способів та засобів отримання прибутку або джерел погашення ним заборгованості перед кредиторами, Верховний Суд дійшов висновку, що сукупність цих обставин (дій та бездіяльності Барської міської ради), попри її обов'язок як засновника боржника передбачити можливість настання негативних для нього наслідків вилучення у нього майна та вчинити встановлені законом заходи щодо запобігання банкрутству боржника (стаття 5 Закону про банкрутство), перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з обставинами неможливості боржника здійснювати господарську діяльність та отримувати прибуток, істотним збільшенням суми зобов'язань, що в подальшому створили умови та підстави для порушення справи про банкрутство у зв'язку з неспроможністю задовольнити ці вимоги у межах справи про банкрутство за рахунок майна боржника.

Тож така поведінка Барської міської ради без належного вияву турботливості і обачливості свідчить про наявність вини Барської міської ради у формі простої необережності у наслідках дій та бездіяльності Барської міської ради щодо боржника та доводить існування передбаченої частиною п'ятою статті 41 Закону про банкрутство підстави для покладення на Барську міську раду субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника у цій справі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.03.2020 у справі № 902/318/16 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88324658>

Бездіяльність керівника та засновників боржника в органі його управління (зборах засновників), що мала наслідком стійку неплатоспроможність боржника та відсутність у нього будь-яких активів на час проведення ліквідаційної процедури для задоволення вимог конкурсного кредитора, є підставою для застосування до таких осіб субсидіарної відповідальності

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою ТОВ «Завод кормових добавок ДЕН» в особі ліквідатора постанову Одеського апеляційного господарського суду від 24.09.2018 у справі № 923/1432/15 про банкрутство ТОВ «Завод кормових добавок ДЕН» і прийняв постанову про її скасування та залишення в силі ухвали Господарського суду Херсонської області від 06.03.2018.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Херсонської області надійшла заява ліквідатора ТОВ «Завод кормових добавок ДЕН» про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на його засновників та керівника у рівних частинах і стягнення на користь товариства по 254 593,30 грн із засновника-керівника – ОСОБА_1, засновників – ОСОБА_2, ОСОБА_3 у зв'язку з їхньою бездіяльністю щодо подання податкової та статистичної звітності боржника, що призвело до несплати товариством-боржником податкових зобов'язань, зумовило його неплатоспроможність і довело до банкрутства.

Ліквідатор товариства уточнив заявлені ним вимоги щодо субсидіарної відповідальності засновників та керівника боржника і просив місцевий суд стягнути з них на користь товариства солідарно 763 779,90 грн заборгованості товариства, визнаної та включеної до реєстру вимог кредиторів.

Ухвалою місцевого господарського суду вимоги ліквідатора про покладення субсидіарної відповідальності на ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 у зв'язку з доведенням до банкрутства товариства задоволено; стягнуто з них солідарно на користь товариства 763 779,90 грн субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника, у зв'язку з доведенням до банкрутства.

Постановою суду апеляційної інстанції ухвалу місцевого господарського суду скасовано в частині покладення субсидіарної відповідальності на засновника (учасника) – ОСОБА_2 та в частині стягнення з нього коштів у сумі 763 779,90 грн з мотивів недоведення ліквідатором вини цієї особи у порушенні процедури банкрутства товариства у зв'язку з його неплатоспроможністю; відмовлено арбітражному керуючому в задоволенні вимог у цій частині, в решті ухвалу місцевого суду залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Зважаючи на встановлені судами обставини неподання боржником фінансово-податкової звітності в період з 2013 року до моменту ініціювання у 2015 році податковою інспекцією порушення щодо нього справи про банкрутство, проведення аналізу фінансово-господарської діяльності товариства за період

з вересня 2013 року по вересень 2015 року, як про це зазначив апеляційний суд при оцінці аналізу фінансово-господарської діяльності боржника станом на 22.02.2017, було об'єктивно неможливим за відсутності фінансової звітності боржника за 2013–2015 рр.

Місцевим господарським судом встановлено приховування керівником та засновниками боржника активів товариства, які за поданою боржником звітністю до органів статистики існували станом на 2012 рік, відсутність на рахунках боржника коштів, неподання керівником фінансової звітності товариства за 2013–2015 рр., порушення засновниками вимог Статуту боржника щодо необхідності вжиття заходів із зменшення статутного капіталу боржника у разі зменшення його активів і необхідності оголошення про самоліквідацію та банкрутство у разі його неплатоспроможності, що мало наслідком тривалу неплатоспроможність боржника, фактичне припинення ним господарської діяльності та подання податкової звітності, внаслідок чого вимоги ініціюючого кредитора на суму 763 779,90 грн не були задоволені за рахунок активів боржника у процедурі його банкрутства.

Зазначене свідчить про обґрунтованість висновків місцевого господарського суду щодо застосування до керівника-засновника та засновників товариства – ОСОБА_2, ОСОБА_3 субсидіарної відповідальності у зв'язку з їх бездіяльністю в органі управління боржником (зборах засновників) упродовж 2013–2015 рр., що мала наслідком стійку неплатоспроможність боржника та відсутність у нього будь-яких активів на час проведення ліквідаційної процедури для задоволення вимог конкурсного кредитора.

З огляду на викладене Верховний Суд визнав обґрунтованим покладення на всіх засновників боржника солідарного обов'язку щодо стягнення з них на користь боржника 763 779,90 грн, що відповідає розміру грошових вимог податкової інспекції як єдиного конкурсного кредитора боржника, за встановлення судами відсутності будь-яких активів боржника.

Верховний Суд також зауважив, що чинне законодавство не пов'язує можливості покладення субсидіарної відповідальності в порядку частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство на третіх осіб з наявністю вироку у кримінальній справі щодо таких осіб про встановлення в їх діях (бездіяльності) кримінального правопорушення, оскільки в цьому випадку особи згідно зі спеціальним приписом Закону про банкрутство притягуються до цивільної відповідальності у формі солідарного стягнення.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 05.02.2019 у справі № 923/1432/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80052612>

У разі визнання господарським судом обґрунтованими та доведеними вимоги про покладення субсидіарної відповідальності на відповідних осіб суд зобов'язаний застосувати норми про позовну давність, якщо про це заявлено стороною у спорі до винесення судом рішення

КГС ВС переглянув за касаційною скаргою засновника ПП «Серпень – 2003» ухвалу Господарського суду Херсонської області від 04.02.2019 та постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 08.04.2019 у справі № 923/1494/15 про банкрутство ПП «Серпень – 2003» і прийняв постанову про їх скасування та передачу справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

До Господарського суду Херсонської області надійшла заява ліквідатора ПП «Серпень – 2003» про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на його керівника та засновника – ОСОБА_1 і стягнення з нього на користь боржника 2 908 843,51 грн у зв'язку із вчиненням ним дій, які призвели до стійкої фінансової неплатоспроможності боржника і, як наслідок, до банкрутства, що завдало великої матеріальної шкоди державі в особі єдиного ініціюючого кредитора – Херсонської ОДПІ ГУ ДФС у Херсонській області, зокрема на суму визнаних у справі кредиторських вимог.

Водночас ОСОБА_1 заявила про застосування до спірних правовідносин позовної давності, оскільки з моменту встановлення її вини у несплаті боржником податків минуло більше ніж три роки.

Ухвалою місцевого господарського суду, залишеною без змін постановою суду апеляційної інстанції, задоволено заяву ліквідатора про покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника на його керівника та засновника – ОСОБА_1 в сумі 2 463 098,66 грн.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що сформувати ліквідаційну масу боржника виявилось неможливим через відсутність будь-яких майнових активів та списання як безнадійної дебіторської заборгованості, зазначеної в фінансових показниках. Майнові активи боржника були відчужені в результаті рішень та дій керівника (засновника) – ОСОБА_1, господарська діяльність підприємства була припинена у незаконний спосіб (за останні три роки до порушення провадження у справі про банкрутство через рахунки боржника перераховувалися кошти у великих розмірах без ознак прибутковості для боржника).

Відповідно до постанови Комсомольського районного суду м. Херсона від 21.05.2013 у кримінальній справі № 330207-09 ОСОБА_1 як керівник боржника обвинувачувалася у навмисній підробці документів та ухиленні від сплати податків, що призвело до фактичного ненадходження до бюджету та державних цільових фондів коштів у великих розмірах. Цією ж постановою суду встановлено, що обвинувачений підпадає під дію пункту "в" статті 1 Закону України від 08.07.2011 № 3680-VI «Про амністію у 2011» і його звільнено від кримінальної відповідальності за частиною другою статті 366, частиною другою статті 212 КК України, скасовано дію арешту, накладеного на все майно особи.

У постанові Херсонського окружного адміністративного суду від 23.10.2014 у справі № 821/3859/14 встановлено існування у боржника заборгованості перед державою в особі ініціюючого кредитора в сумі 1 323 764,00 грн, яка залишилася та погашення або списання якої не відбулося, припинення керівником боржника ведення будь-якої господарської діяльності для можливого погашення цієї заборгованості, що призвело в подальшому підприємство до економічної та фінансової стагнації і, як наслідок, до банкрутства.

Судами попередніх інстанцій також з'ясовано, що боржником безпідставно внесено до податкових декларацій з ПДВ суми податкового кредиту з податку на додану вартість за фінансово-господарськими операціями з ТОВ «Арсант», ТОВ «Промтехконтракт», ФГ «Південь» та ПП «Альтагро» за період з 01.01.2007 по 31.10.2009 на загальну суму 1 323 764 грн.

Навмисне погіршення фінансово-господарського стану боржника відбулося через наявність значних залишків готової продукції у сумі 285,0 тис. грн, яка виникла у 2013 році і протягом 2014 року та I кварталу 2015 року не змінювалася; здійснення боржником протягом 2012–2014 років та I кварталу 2015 року фінансово-господарської діяльності без отримання прибутку; проведення у своїй фінансово-господарській діяльності фіктивних операцій як з ТОВ «Колосс» з метою виведення боржником своїх оборотних коштів з обігу, що призвело до погіршення економічних показників підприємства.

ОЦІНКА СУДУ

Ураховуючи норми частини першої статті 619 ЦК України, частин першої, третьої статті 215 ГК України, частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство та встановлені судами попередніх інстанцій обставини справи, Верховний Суд погодився з висновками судів про обґрунтованість вимог ліквідатора боржника щодо покладення на засновника боржника – ОСОБА_1 субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями боржника перед ініціюючим кредитором у вигляді обов'язку сплатити на користь боржника 2 463 098,66 грн, що відповідає сумі грошових вимог ініціюючого кредитора – єдиного конкурсного кредитора боржника за вирахуванням з неї дебіторської заборгованості ФГ «Південь» перед боржником згідно із судовими рішеннями у сумі 445 744,85 грн.

При цьому Верховний Суд відхилив аргументи скаржника про порушення судами принципу невинуватості через відсутність у кримінальній справі № 330207-09 щодо ОСОБА_1 вироку, оскільки чинне законодавство не пов'язує можливості покладення субсидіарної відповідальності в порядку частини п'ятої статті 41 Закону про банкрутство на третіх осіб з наявністю вироку у кримінальній справі.

Водночас Верховний Суд дійшов висновку про наявність підстав для скасування оскаржуваних судових рішень та направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Частинами другою, третьою статті 267 ЦК України передбачено, що заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності.

Позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення.

Якщо позовні вимоги господарським судом визнано обґрунтованими, а стороною у справі заявлено про вплив позовної давності, то суд зобов'язаний застосувати до спірних правовідносин положення статті 267 ЦК України та вирішити питання про наслідки такого впливу (тобто або відмовити в позові у зв'язку зі впливом позовної давності, або за наявності поважних причин її пропущення – захистити порушене право, але в будь-якому разі вирішити спір з посиланням на зазначену норму ЦК України).

Проте, ухвалюючи оскаржувані судові рішення, суди дійшли передчасного висновку про покладення на засновника боржника – ОСОБА_1 субсидіарної відповідальності, оскільки всупереч наведеним нормам та статті 86 ГПК України вони не надали оцінки зібраним у справі доказам, а саме заяві про застосування до спірних правовідносин позовної давності, поданій представником ОСОБА_1 до ухвалення місцевим господарським судом рішення у цій справі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 03.09.2019 у справі № 923/1494/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84284502>

Огляд практики застосування Верховним Судом норм про субсидіарну відповідальність у справах про банкрутство (актуальна судова практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень 2018 року – квітень 2020 року / упоряд. судова палата для розгляду справ про банкрутство КГС ВС. Київ, 2020. 21 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua